

tako v valujoči obleki, ter deluje monumentalno, kar povzroči nje masivnost, stisnjenost v krepko, izrazito konturo.

Spomenik Gattamelate (priloga III.) stoji prav pri cerkvi sv. Antona. Na visokem z reliefi okrašenem podstavku stoji mogočen konj, na njem sedi viteški jezdec, vojskovodja, v bojni opravi, s poveljniško palico v desnici. Konj je nemiren, nozdrvi mu trepetajo, sprednjo nogo je dvignil ter stopa počasi, z zatajeno silo naprej. Njegovo telo je močno, mišičasto, kite so napete, žile so izstopile. Gattamelata stoji trdno v sedlu in je zrastel z živaljo kakor v eno telo. Skupina je zelo preprosta, a vendar mogočno deluje. Ta kip je velepomemben dogodek v umetnostni zgodovini. Izza antike je prvi javni konjeniški spomenik, začetek neštevilnih spomenikov, ki so jih postavljali in jih postavljajo do današnjega dne.

Čim bolj se je Donatello staral, tem izrazitejšje je postajalo v njem realistično stremljenje, kakor je razvidno iz kipov Marije Magdalene in Judite (priloga IV.), ki sta nastala v zadnji dobi Donatellovega življenja po vrnitvi iz Padove v

Firenze (1455—1466). Judita stoji v Loggi dei Lanzi v Firenzi in predstavlja ravno trenutek, ko judovska junakinja odreže Holofernu glavo. Skupina je nejasna, težko je najti stalo, s katerega naj se opazuje. Vendar pa nam kaže dejstvo, da je Donatello izbral najkrutejši hip krvavega dogodka, ter izpeljava detajlov (n. pr. viseča Holofernova roka), katera načela so bila odločilna pri konceptiji in izpeljavi skupine. Še izrazitejši je naturalizem pri Mariji Magdaleni. Teo je suho, uvelo v postu in pokori, obraz z upadlimi lici in brezzobimi čeljustmi kakor obraz okostnjaka. Edino pravilo, ki je umetnika vodilo, ko je rezal ta kip, je bil zakon resničnosti. Niti gotska umetnost, iz katere je Donatello v mladosti izšel, niti antična, pri kateri se je pozneje šolal, bi ne mogla roditi podobnega dela. Ustvarjen je bil nov princip, ključ do neštetih del kasnejših vekov.

Da bi bila slika Donatellovega dela popolna, bi bilo treba še zasledovati razvoj njegovega reliefa, ki tvori važen del njegove umetnosti. Pa te slike bo moral Dom in Svet odložiti za ugodnejše čase.

KNJIŽEVNOST.

Gustave Flaubert: Gospa Bovaryjeva. Prevel Vladimir Levstik. Izdala in založila »Omladina« 1915. 332 + XII.

Flaubert je začetnik in morda največji umetnik naturalizma. Ta pojav v umetnosti je le ena stran celotne miselne strukture, ki se je po idealizmu romantike s Francoskega razmaknila po vsej Evropi. V znanosti in umetnosti je obstrigel lahkoverno domišljijo trezni razum, ki si je hotel z metodo točnega opazovanja zgraditi solidno podlago. — Seveda je stara doba zlasti v literaturi še krepko živela, zato umetnik v tem času ni hotel samo nekaj pripovedovati, ampak tudi mahnti s kritičnim nožem po preteklosti. Flaubertov roman bi lahko imenovali nekak obračun z idealno dobo, ki se je začela z galantnimi romani 18. stoletja in dosegla v romantiki Viktor Hugoja svoj višek. Ta literatura si je ustvarila življenje velikih gest, velikih dejanj in silnih čustev. Toda izgubila je stik z realnim življenjem, zanemarila sodobnega človeka in živela le kot dediščina iz knjige v knjigo. Da bi pokazal, kako ničevno in zastarelo je to mišljenje, ki se kakor brezkoristen plevel košati na njivi treznega razuma, je ustvaril Flaubert na podlagi teorije o milijeju značaj gospe Bovaryjeve, kakor je nekdanj Cervantes ustvaril Don Quixota, da je z njim persifliral pustolovne viteške romane. Flaubert in Cervantes hočeta nekaj učiti, Cervantes z razposajeno satiričnim smehom, Flaubert z resnim obrazom znanstvenika.

Tisti kontrast med življenjem in idealom, o katerem je govoril Stritar v svojem Zorinu, je tudi problem značaja gospe Bovaryjeve, glavne osebe romana. Oba se uživata v neki namišljen ideal, ki postane obema vir nesreče in žalosti, ker ga v življenju ne najdeta. Tu je Stritar ostal v onemogli mehkonosti idealizma, češ, vsebina našega življenja je žalost, svetobolje, kajti vsak ima hrepenenje po idealu, tega pa v svetu ni. Flaubert je pa ravno temu idealizmu brezobzirno potegnil krinko z obraza. V Madame Bovary nam je naslikal žensko, ki se je prišedši z dežele v mehkužni institutski atmosferi navzela iz knjig galantne in romantične dobe polno papirnih pojmov o življenju, sreči in ljubezni. Ko pa v zakonu s podeželskim zdravnikom ne najde idealnega junaka svojih romanov, ampak le povprečnega človeka, ki ne zna doumeti domišljavosti njenih sanj in njene namišljene vrednosti, ko ne občuti one sreče, ki jo je pričakovala, se vseli v njeno srce mržnja do soproga, ki ji ne zna prinesiti drugega kot naravno iskrenost svojega čustvovanja. Tu Flaubert palico obrne. Žena Bovary ni znala ceniti resnične ljubezni svojega moža, ker ni iskala te, ampak samo sebe, hotela je blaženstva svojih romanov, na vsak način nekaj velikega, ali srečo, ali žalost; zdaj postane dostopna lažnim frazom lahkoživcev, ki ji govore gorivico njene domišljavosti. Ko se potem zave gole resnice v realnem svetu, svojega moralnega propada, konča z zastrupljenjem pogrešeno življenje.

Z neizprosno doslednostjo in jekleno besedo velikega umetnika je orisal Flaubert to usodo. Ustvaril je tipičen značaj, v katerem prevladuje egoistična fantazija, ki ne raste iz realnih nižin življenja v višavo, ampak je a priori odločen za padce. Ko mu je dal še časovno barvo, je hkrati pisal tudi obsodbo razmer, v katerih je zrastle Madame Bovary, obsodbo onega idealizma, ki se je, odcepljen od življenja, razraščal le še po ženskih institutih in v literaturi.

V okviru podaja Flaubert tudi sliko podeželskega življenja. Nikoli ne modruje, samo fakta navaja, a vsa premotrena pod kritično lečo njegovega razuma, ki hladnokrvno kaže vsemu konvencionalnemu šablonstvu in nezavednemu hinavstvu njega pravi obraz. Tu pripoveduje, kako so ljudje sebični, majhni in onemogli, kako je življenje spačeno v svojih religioznih, moralnih in gospodarskih idejah. Ali je povedal vso resnico, je seveda drugo vprašanje, kajti od resničnosti dejstev do resnice življenja je daljša pot, kot se sanja kritičnemu razumu.

Roman je na indeksu.

Dr. J. Šilc.

Andrej Rapè: **Mladini**. IV. zvezek s 14 slikami. 94 strani. — V. zvezek z dvema slikama. 88 strani. Ljubljana 1915. Izdalo in založilo »Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta« v Ljubljani. Natisnila Učiteljska tiskarna. Cena vsakemu zvezku 1 K.

Vsebina teh Rapetovih zvezkov je prav mnogo vrstna: povesti, črtice iz življenja na kmetih, sličice iz otroškega življenja, orisi iz življenja narave.

Najbolj so mi všeč obrabci iz življenja otrok. (»Zaprta«, »Lojzek«, »Kaznovale so ga« v IV. zv., »Anica« v V. zv.). Pisani so povečini preprosto, dejanje je notranje resnično, le časih premalo enotno (Počitnice V. 41); pozna se neposredni stik z življenjem. Poučna tendenca ni preveč vsiljiva.

Iz istega razloga so dobre tudi slike iz kmetiškega življenja, kakor »Na semnju«, V. 12, zlasti pa »V konjskih vodah«, IV. 41 (Ali ni v tej povesti perioda na str. 43. preveč gramatično-retorična? Prehod med 1. in 2. poglavjem naj bi se jasneje premostil, drugače moti sedanjik v začetku 2. poglavja; podobno velja tudi za prehod do 1. pogl. v »Materi« IV. str. 2); črtica »Na jelena«, V. 69, pa nima dovolj enotnega dejanja in napravlja vtisk dolgovečnosti.

Božične in velikonočne povesti (»V božični noči«, IV. 13, »Krivčeva izpoved«, V. 1, »Ciganka«, V. 55) pa se mi ne zde posebno posrečene; dejanje ni dosti verjetno, življenja je v njih premalo, preveč pa solzave genljivosti. Iz zadnjih dveh razlogov mi tudi »Mati« (IV. 1), črtica iz sedanje strašne vojske, ni všeč. Čustva, ki se tu rišejo, so v primeri z življenjem, kot ga vidimo zdaj vsak dan, preplitva. Tudi črtice iz življenja narave mi v tej obliki niso všeč; preveč je v njih risanja in opisovanja, premalo jasnega dejanja; orisi so poleg tega preveč retorično-umetni. Zato se mi zdi prvo poglavje v črtici »Prezgodaj« (IV. 84) ponesrečeno, drugo pa prav dobro, ker je v njem naravni pojav izražen v dejanju (deček najde premrlo lastavico, ki je pomladi prezgodaj priletela k nam, in jo hoče rešiti, a je ne more). Tudi tam, kjer imajo te črtice obliko bajk, dejanje ni dovolj jasno, ker ga preveč prephezajo orisi.

Slog je v celoti dober, a ni vseskozi enako posrečen; tu in tam, posebno v orisih, bi bilo treba večje preprostosti, stilne umetnosti niso za mladino;

tudi stava besed ponekod (a redko!) ni povsem v redu (»Ječe srca in trepečejo«, stran 2). Vobče pa je način pripovedovanja primeren, v »Ciganki« (V, 55), ki pa je vsebinsko premalo verjetna, dosega skoroda umetniške učinke, in to ravno vsled preprostosti izražanja.

Ivan Grafenauer.

Časopis za zgodovino in narodopisje. 11. letnik (1914). Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Uredil Anton Kaspret. 80. Str. 185 in priloga. Tisk Cirilove tiskarne.

Pred nami leži 11. letnik te v zgodovinskem, narodopisnem in kulturnem oziru velezanimive revije. Da se društvo ni posvetilo zgolj zgodovini Slov. Štajerja, to priča baš letošnji letnik. — Prof. Ant. Kaspret objavlja obširno pismo Jurija Dalmatina, župnika škocijanskega (pri Turjaku), pisano l. 1589. Krištofu Turjaškemu, v katerem zagovarja svojega župljana Lukeža Verjanta (Viranta). — Dr. Metod Dolenc se bavi s pravosodstvom kostanjeviške opatiije (na Dolenjskem) v letih 1631–1655. Kot vir mu je služil urbar iz leta 1588. »Über die Herrschaft Landstraß«. — Dr. Jos. Gruden priobčuje važen fragment iz zgodovine ogrskih Slovencev: »Starine železnih in salajskih Slovencev«. Tu bodi pripomnjeno, da smo se do zdaj vse premalo zanimali za usodo ogrskih Slovencev. — Dr. Ljud. Pivko dokazuje v kratkem, a jedrnatem sestavku, da kralj Samo ni nikoli vladal Slovincem. — Dr. Jos. Glonar opisuje »Literarne odnošaje med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi«. Gradivo je črpal iz pisem v literarni zapsučini R. G. Puffa. Zanima nas Puffovo prijateljstvo z Davorinom Trstenjakom in dejstvo, kako je on — Nемец — dobro poznal slovenske literarne razmere.

»Gradivo za krajevne kronike« (do zdaj Limbuš in cerkev sv. Jožefa pri Mariboru) bo lajšalo delo bodočim kronistom. — »Književna poročila« prinašajo ocene nekaterih strokovnih knjig, med temi Šleingerjeve »Slovenske bibliografije za l. 1907.–1912.« in Hartingerjeve »Hrvatsko-slovenske seljačke bune godine 1573.«, ki jo moramo upoštevati tudi mi Slovenci. — Prof. Fr. Kovačič je napisal iskren nekrolog † Tadiji Smičiklasu. — Zanima nas še priloga »Narodno blago ogrskih Slovencev«, ki ga je nabral Štefan Kúhar. Ne radi vsebine, ki je že precej znana, ampak radi jezika; zanimiva snov za filologa. Tu se vidi jako dobro, kako se je nebroj hrvatskih izrazov prav živo zajedlo v govoricu vzhodnih Slovencev. — Revija si je pridobila priznanje celo pri naših nemških sosedih, kar je umevno; kajti od svojega početka sèm ima v svojem krogu najboljše slovenske delavce. Kdorkoli se bo kdaj bavil z zgodovino Slovencev, nikakor ne bo smel prezreti te odlične smotre. Vsem slovenskim rodoljubom pa še posebno priporočamo »Poziv« društva na platnicah — za vsestransko gmotno in moralno podporo. Ant. Cvet.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Pravi člani in člani-dopisniki delujejo v treh razredih: u razredu historičko-filologičkom (predsednik dr. T. Maretić), filozofičko-juridičkom († preds. dr. Fr. pl. Marković), matematičko-prirodoslovnom (predsednik dr. G. Janeček); vsak razred pridno zbira gradivo za knjige. Iz Ljetopisa (1914) str. 63 nsl. razvidimo, da so za l. 1913. izdali ti trije razredi v okviru Akademije 20 knjig; in baš toliko jih je imelo biti izdanih za l. 1914.